

**Az országgyűlési választáson vesztes SZDSZ
Göncz Árpád államfő segédletével
próbált kormányváltást kikényszeríteni**

Taxisblokáddal az új kormány megdöntéséért

Rácz János

A harminc évvel ezelőtti taxisblokáddal az új, demokratikus Magyarország első nagy próbatétele volt. Az 1990. október 25. és október 28. között lejátszódó politikai csata nemcsak a benzinárak drasztikus, 65 százalékos emelése miatt alakult ki. Mindez csak alkalmat adott arra, hogy az 1990. áprilisi választási vereség fel nem dolgozott balliberális traumája fogódzót talájon a konzervatív kormány megtámadására.

Harmic éve, 1990 ősze rendkívül forró volt, önkormányzati választások előtt állt az ország, bár a nyár végén – az MDF-SZDSZ-paktumban amúgy már eldöntött – az elektronikus média vezetőknek megválasztása teljesült. Szinte ez volt az egyetlen kompromisszum, amit el lehetett érni a totális média-összecsapás előtt. A nyomtatott sajtó szinte minden fontosabb szereplője az MDF vezette koalíciós kormányt kritizálta, arra is hivatkozva, hogy a független sajtó csak ellenzéki sajtót jelenthet.

Áremelés: olaj a tüzre

Szeptember 18-án egy parlamenti botrány teremtett helyzetet az önkormányzati választásokra hangoló és az ellenzékkel szimpatizáló magyar médiailetnök. Tölgvessy Péternek a miniszterelnökhöz intézett parlamenti interpellációja közben (az Országgyűlésről nézőkésze szerint) Torgyán József bekibabálása – „Hordót a szónoknak!” – hangzott el. Egy hét múlva a Kurír ehelyett azt állította, hogy egy ismeretlen képviselő, nyilván kormánypárti, azt üvöltötte: „Hordót a zsidónak!”

Hiába próbálta a hangfelvételek alapján a kormánnyal szimpatizáló Pálffy G. István az általa szerkesztett tévéhíradóban bizonyítani az ellenkezőt, csak olajat öntött a tüzre. A Kurír nem visszakozott, a baloldali napilap főszerkesztője, Szűcs Gábor és a pártállami televízió Híradójának és A Hét című műsorának egykori vezetője, a Kurír társfőszerkesztője, Aczél Endre azt állította, hogy a Magyar Televízió hírműsora manipulálta az eredeti felvételt. Egyszerre támadták Aczél televíziós utódját, Pálffy G. Istvánt, illetve vádolták antiszemizmussal a kormányt.

Mindez folytatódott, amikor alig egy héttel az önkormányzati választások előtt a Magyar Televízió elnöke, Hankiss Elemér úgy döntött, nem közvetítik Antall József beszédét. Előtte arról volt szó, hogy Göncz Árpád köztársasági elnök is elmondja a gondolatait, mintegy

árnyalva a kormányfőt. Göncz ettől visszalépett, de értelme sem lett volna, hogy a nemzet egységét jelképező államfő szálljon szembe a kormányfővel. Ilyen előzmények után a Szabad Demokraták Szövetsége érte el a legjobb eredményt az önkormányzati választásokon. Nem a legkedvezőbb körülmények között állt elő tehát az újabb kritikus helyzet, amely kormányválsággal is fenyegetett.

Mindezek előtt augusztusban Irak lerohanta Kuvaitot. Az újabb közel-keleti válság és háború miatt drasztikusan emelkedett a kőolaj világpiaci ára, miközben a szovjet olajszállítások ismét akadotak. Az előző kormánnyak, amelyet Németh Miklós vezetett, már emelnie kellett volna a benzin árát. Antall József kormánya az államilag szabályozott energiaárakat is megörökölte a Kádár-rezsimtől. Az újabb krízist a politikai és gazdasági átalakítások közepén kellett volna megnevelnie a magyar kormánnyak. Mivel minimális, csak néhány napig elegendő üzemanyag-tartékok álltak rendelkezésre, félve a katasztrófával fenyegető felvásárlási láztól, nem közltek az 1990. október 21-i kormányülésen elhatározott benzinár-emelést.

Valójában a sajtó már a döntés előtt várta ezt a lépést, két nappal a kormányülés előtt a Népszabadság kész tényként publikálta, hogy lesz ár-emelés. A Magyar Hírlap október 24-i száma október 29-re datálta a benzinár drasztikus növekedését. Országos lapokról beszélünk; ezek után kérdés, hogy mennyire volt valójában meglepő és hirtelen, ami történt, miközben az is igaz, hogy a kormány nem a legsikeresebben kommunikálta a történéseket.

Budapest megbénítása

Október 25-én, csütörtök este a taxisok az Országház előtt tüntetni kezdtek, kérték a kormányzati döntés haladéktalan visszavonását, amit Sikló Csaba közlekedési miniszter elutasított. Kormányzati döntés határozott az emelésről, a miniszterelnök már kórházban volt, több miniszter külföldön tartózkodott, a közlekedési miniszter egyedül nem is hozhatott volna önállóan visszavonó határozatot. Nem lehetett semmit sem tenni.

Barna Sándorral, Budapest rendőrfőkapitányával kezdődött az újabb alkudozás. Ő megállapodott a maugófuvarozókkal arról, hogy másnap nyolckor egyeztethetnek Horváth Balázs belügyminiszterrel,

miközben a blokádra készülő taxisok azt ígérték, biztosítják a Láncid útjárhátóságát. Ehhez képest éjfélre már minden fontosabb főútvonal hídait lezárták, ezzel megbénították a közlekedést.

Másnap reggel az agglomerációból még sokan eljutottak a munkahelyükre, a metró még közlekedett, vonatközlekedéssel is el lehetett jutni a belvárosba, ám ezt követően a forgalmasabb közúti csomópontokat is lezárták. A külterületeket gyakorlatilag elzárták a belvárostól, de csak azt követően, hogy a megszűréstől és éppen ezért a teljes lezárás előtt már többnyire a munkahelyükre érkez, bérből és fizetésből elő családok emberek elkezdtek dolgozni. Másoknak a kialakult sztrájk miatt esélyük sem volt felvenni a munkát. Nehéz ebben nem előre megfontolt szándékosságát látni, minimális empátia gyakorlásával elkerülhető lett volna mindez, perze akkor a nyomásgyakorlás, a szaroló potenciális is jelentősen csökkent volna. Gyakorlatilag rákényszerítették a dolgozó embereket, hogy állás feladjanak a kérdésben, nem lehetett megkerülni az ügyet. Azzal a jogos felvetéssel igyekeztek megszerezni az emberek teljes szimpátiáját, hogy a benzinár-emelés vonatkozásban drasztikus ár-emelés is várható.

Egyesek szerint nemcsak a taxisok munkáját segítő rádiók, hanem az előző rendszerben is aktív tevékenységi ágensek is koordináltak a blokádot, mások egykori munkatársainak voltak is vélték látni a fuvarozók körül. Mindez nem bizonyítható, de színesíti a kortárs emlékeket a történetekről.

Magam hatodikos kisdiaikként Budapesten, a XVII. kerületben eltem meg az eseményt. Dél körül arra lettem figyelmes, hogy a tanáraink egymás között sutyorognak, és egyre idegesebbek, végül az igazgatónk a történelemórán már nem bírta magában tartani, és elmondta a történeteket. A tanítás ettől a pillanattól kezdve értelmetlenné vált, a diákokat jobbra csak az érdekelte, hogy szüleik miképpen fognak hazajutni.

Horváth Balázs belügyminiszter hárult a feladat, hogy Antall József kórházi kezeleése idején kezelje a kialakult krízist, bár a miniszterelnök a Kútvolgyi kórházból telefonon tartotta a kapcsolatot a kormánnyal. A belügyminiszter utasította a honvédséget arra, hogy polgári munkagépekkel tisztítsák meg és tegyék járhatóvá a csomópontokat. A fuvarozók ellenállása esetén a rendőrséget is bevetette volna. Tűzparancsról vagy ahogy a média hívatkozott

A taxisokhoz csatlakozó tüntetők a lezárt Erzsébet híd pesti hídfőjénél
Fotó: MTI/Mónos Gábor

rá, egyfajta „lövetési tervről” szó sem volt.

Ennek ellenére Göncz Árpád államfő aktivizálta magát, és a hadsereg főparancsnokaként leállította a katonaságot, tette ezt az alkotmány szaba lehetőségein túlterjeszkedve; ugyanis a blokádot nehezen lehetett háborús vagy rendkívüli helyzetként értelmezni. Az Alkotmánybíróság későbbi határozata egyértelműen fogalmazott: bekeidőben a hadsereg irányítása a kormány hatáskörébe tartozik. Kiss Dávidnak a haderő átalakításával foglalkozó könyvéből az is kiderül, hogy a köztársági elnököt szükségállapot idején illette volna meg a fegyveres erők irányításának joga, de ez is csak az Országgyűlés öszszelése. Barna Sándor rendőrfőkapitány is szembeszállt a kérdésben a kormánnyal. Emiatt később menesztették, talán nem véletlenül lett ezt követően az államfő tanácsadója.

A „lövetési terv” akkor kelt igazán életre, amikor az Országgyűlés külügyi bizottságának szabad demokrata elnöke, Főrsi Mátyas a Magyar Televízió Hómérő című műsorában hosszasan beszélt az állítólagos belügyminiszteri tűzparancsról, később mindezt a Legfelsőbb Bíróság megrovásban részesítette, ám addigra már a legenda, amelyhez hozzátartozott a „megmentő”, az egykori szabad demokrata Göncz Árpád államfő – „mindenki Árpai bácsijának” – története is, átitatta a közvéleményt. Ez az Antall-kormányval szemben álló média tevékenységének köszönhetően a mai napig is él.

A kialakult helyzetre tekintettel, Boross Péter javaslatára meghívták a kormányülésre az államfőt. Visszaemlékezések szerint a köztársasági elnök a miniszterelnöknek fenntartott széken foglalt helyet, azzal sem törődött, hogy máshová kellett volna ülnie. Kikérte magának, hogy a taxisokat felszólítsa vagy kérje a tárgyalások azonnali megkezdésére. Nem sokkal később, október 26-án már a Magyar Televízióban szerepelt. Beszédében politikai válságként jellemezte a taxisblokádot, amelynek meghaladására politikai megoldást javasolt. Kérte, hogy a kormányzat október 29-ig (hétfő) függessze fel az előbbieket teljesítése után a blokáddal szünjön meg. Végül a lakosság türelmét és megértését kérte. Gyakorlatilag ismét túlterjeszkedve alkotmányos jogkörén, felszólította a kormányt az engedmények megtételére. Ráadásul Kis János, az SZDSZ elnöke a nyilvánosság előtt egy új kabinet felállításának szükségességéről szónokolt. Az MDF vezetősége és a koalíciós kormány mindezeket a fejleményeket úgy értelmezte, hogy az SZDSZ a helyzetet felhasználva a kormány megbuktatását kívánta elérni. Ebben a pillanatban az MDF és az SZDSZ addigi megállapodásai is végérvényesen megkérdőjeleződtek. A két legnagyobb párt kö-

zötti normális politikai hangnem nem volt a továbbiakban lehetséges. És ha ez még nem lett volna elegendő, a kormánnyal addig sem barátságos média munkájának köszönhetően továbbra is „lejtett a terep” az ellenzék oldalára. Külszékérdés volt, hogy szinte csak az ellenzék narrációja kapott teret a sajtóban.

Pálffy G. István úgy emlékezett, hogy kezdetben stúdiókosival sem rendelkezett, posztatizék segítségével épített ki egy vonalat az MTV székházához. Szándékosan akadályozták az amúgy is háttérbe szorított kormányközeli sajtó munkáját. Felely Péter azt állította, hogy bár az Ablak című műsorba behívták valamennyi érdekelte fel képviselőjét, mégis azzal támadták őket, hogy kormánypropagandát folytatnak. Eközben a 168 óra rádióműsorában csak az ellenzéki képviselők beszélhettek.

Mindenki (le)vizsgázott

Ebben a helyzetben komoly jelentősége volt a kormányfő megszólalásának. A lábadozó miniszterelnök október 28-án Felely Péter készített interjút, a riporter javaslatára Antall József nem öltözött át, pizsamában válaszolt a kérdésekre. A miniszterelnök reagált a fuvarozók és a kormány megállapodására, amit döntlenként értekel. Ugyan az üzemanyag árát csökkentették, de kedvezőnek tartotta az energiahordozók árának liberalizációját; nem lehetett ezek után a várható emelések miatt a kormányt hibáztatni. Mindezeket túl a kormány mellett is szervezett szimpátiatüntetést, amely bizonyította, hogy az utca korántsem a szabad demokrata politikai felszérterület.

A taxisblokáddal kiderült, hogy a szabad demokraták még mindig nem tudták feldolgozni az 1990-es országgyűlési választások eredményét. Az önkormányzati választások győzteseként a taxisblokádot kormányváltásra akarták felhasználni. Eközben a sajtó a hiteles tájékoztatás helyett javarészt az ellenzék támogatott.

A kormányzat alkalmasságát is tesztelte a krízis, egyes esetekben szükségessége vált az átalakítás, és égetően jelentkezett egy kormányközeli napilap megalakításának szükségessége is. Kiderült az is, hogy az MDF-SZDSZ-paktumban elhatározott döntés a köztársasági elnök személyéről nem volt optimális megoldás. A köztársasági elnök sokszor pártpolitikát szolgált igénylő médiorientált vezetője. A serelem pedig csak egyre gyűltek tovább 1990 őszét követően. ■

A történetek nem sok jóval kecsesgettek a kormány és az ellenzék további közös munkájában, amely szükségessége lett volna a kétharmados parlamenti többséget igénylő médiatorientált vezetője. A serelem pedig csak egyre gyűltek tovább 1990 őszét követően. ■

A szerző a VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár tudományos munkatársa